

Methodisch werken

**Inleiding tot methodisch handelen
met en voor mensen**

Piet Winkelaar

De Tijdstroom, Utrecht

derde geheel herziene druk, 1996
vierde, ongewijzigde druk, 1998
vierde druk, tweede oplage, 1999
vierde druk, derde oplage, 2001
vierde druk, vierde oplage, 2004
vierde druk, vijfde oplage, 2006

© De Tijdstroom, Utrecht 2004
Omslagontwerp (en typografie): Twin Design bv, Culemborg

Uitgegeven door De Tijdstroom uitgeverij, Postbus 775, 3500 AT Utrecht.
E-mail: info@tijdstroom.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevelen.

Waar dit mogelijk was is aan auteursrechtelijke verplichtingen voldaan. Wij verzoeken eenieder die meent aanspraken te kunnen ontlenen aan in dit boek opgenomen teksten en afbeeldingen, zich in verbinding te stellen met de uitgever.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471, en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht, Postbus 882, 1180 AW Amstelveen.

Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 90 5898 014 6
NUGI 663

Inhoud

	Inleiding	9
	Deel I	
	Kernbegrippen	
1	Methodiek	13
1.1	Methode, methodiek en methodologie	13
1.2	Doel en middelen	14
1.3	Het brede methodiekbegrip	17
1.4	Theorie en praktijk	18
1.5	Elementen van een methode	20
	Oefeningen	23
2	Agogiek	27
2.1	Het ontstaan van agogiek	27
2.2	Werken aan veranderingsprocessen	29
2.3	Doelstellingen en uitgangspunten van agogiek	31
2.4	Moraal en ethiek	33
2.5	Enkele agogische werkprincipes	34
	Oefeningen	36
3	Een planmatige aanpak	39
3.1	Bezin eer je begint	39
3.2	Wees precies en concreet	42
3.3	Werken in fasen	45
3.4	Planmatig werken	48
3.5	Kwantiteit en kwaliteit	50
	Oefeningen	51

4	Benadering van problemen	55
4.1	Een vraagstuk of een probleem	55
4.2	De fase van initiatief en begin	57
4.3	De fase van analyse en onderzoek	59
4.4	De fase van probleemstelling	63
4.5	Werken aan een oplossing	67
	Oefeningen	69
5	Doelstellingen en strategie	73
5.1	Van probleemstelling naar doelstelling	73
5.2	Soorten doelstellingen	75
5.3	De fase van strategie en programmering	80
5.4	De fase van uitvoering	82
5.5	De fase van afsluiting en evaluatie	84
	Oefeningen	85
	Deel II	
	De persoon van de werker	
6	Motivatie en inspiratie	89
6.1	Zelfkennis	89
6.2	Beweegredenen	90
6.3	Eigen behoeften	92
6.4	Stimuli	93
6.5	Activiteitsmotieven	95
	Oefeningen	97
7	Positie en deskundigheid	99
7.1	De wereld waarin we leven	99
7.2	Positiebepalende factoren	101
7.3	Overeenkomsten en verschillen	103
7.4	Positie en deskundigheid	104
7.5	Afstand en nabijheid	107
	Oefeningen	109
8	Taken, functie en beroep	111
8.1	Taken en taakgebieden	111
8.2	Functie en functieomschrijving	114
8.3	Beroep en beroepsprofiel	117
8.4	Beroepscode en beroepsethiek	119
8.5	Het belang van een beroepsorganisatie	121
	Oefeningen	122

9	Omgaan met macht en gezag	125
9.1	Macht en machtsverhoudingen	125
9.2	Gezagsverhoudingen	127
9.3	Macht en onmacht	129
9.4	Positie- en functiemacht	131
8.5	Misbruik van macht	132
	Oefeningen	135
10	De eigen persoon	137
10.1	Groei en ontwikkeling	137
10.2	Continuïteit en discontinuïteit	139
10.3	Zicht op jezelf	141
10.4	Leren en leerstijlen	142
10.5	Een beroepshouding	144
	Oefeningen	147
	Deel III	
	De werksetting	
11	Beleid en organisatie	155
11.1	Methodiek en beleid	155
11.2	Werken in een organisatie	157
11.3	Elementen van beleid	159
11.4	Omgaan met verantwoordelijkheid	161
11.5	Vormen van overleg	162
	Oefeningen	165
12	Doelgroepen	169
12.1	Verschillende doelgroepen	169
12.2	Positie ten aanzien van je doelgroep	172
12.3	Doelgroepanalyse	173
12.4	Demografische en geografische gegevens	177
12.5	Persoonlijke en maatschappelijke gegevens	179
	Oefeningen	181
13	Contact met de ander	183
13.1	Contact en communicatie	183
13.2	Vier aspecten van communicatie	186
13.3	De noodzakelijke wisselwerking	187
13.4	Contact leggen	189
13.5	Aanvaarding en tolerantie	191
	Oefeningen	193

I 4	Het verhaal van de ander	197
14.1	Verhalen	197
14.2	Hermeneutiek	200
14.3	Gesprekken	202
14.4	Relatie tot het eigen verhaal	203
14.5	Openstaan voor het verhaal van de ander	205
	Oefeningen	207
I 5	Werken met collega's	211
15.1	Werken in teamverband	211
15.2	Samenwerken, onderhandelen en vechten	213
15.3	Het hanteren van conflicten	215
15.4	Leidinggeven en begeleiden	217
15.5	Feedback geven en krijgen	220
	Oefeningen	221
	Bijlage	225
	Literatuur	227
	Register	231

Inleiding

In het oude Griekse verhaal van Homerus vertelt Odysseus van zijn bijna onmogelijke tocht per boot. Hij moest door een zee-engte die in feite onbevaarbaar was. Aan de ene kant was de Charybdis, een vreselijke draaikolk die vanonder een rots tevoorschijn kwam en ieder schip de diepte introk. Aan de andere kant, zeer dichtbij, stond op een rots de Scylla, een afgrijselijk monster met een aantal gruwelijke koppen die alle levende wezens verslonden.

‘Met donderend geraas slurpte de Charybdis het zeewater op, zodat men in een afgrond van zwart slijk kon neerzien. Terwijl wij, verstijfd van ontzetting, naar dit schouwspel staarden, weken wij onwillekeurig te ver naar links uit en kwamen te dicht bij de Scylla. Met een grijpende beweging hadden haar zes gruwelijke koppen al zes van mijn dapperste kameraden van boord weggehapt en hoog in de lucht meegesleurd. Zij riepen smekend om hulp, maar in het volgende ogenblik waren zij reeds verbrijzeld.’

Met bovenmenselijke krachtsinspanning en ten koste van het verlies van veel kameraden lukte het Odysseus uiteindelijk tussen Scylla en Charybdis door te varen.

Het werken met en voor mensen is een moeilijke opdracht: je moet langs rotsen en draaikolken laveren om het gestelde doel te bereiken. Aan de ene kant is er de draaikolk van de vrijwillige, soms op medelijden gebaseerde liefdadigheid, vaak gepaard gaand met een te grote identificatiedrang, die de doelgroep nog afhankelijker maakt dan zij al is. Aan de andere kant is er het monster van de deskundigheid en professionaliteit, dat vervreemding oproept en afstand scheidt, en eigen belangen gemakkelijker laat domineren.

Voor iemand die methodisch werkt, kan een methode een middel zijn om mensen naar bepaalde eigen doelstellingen toe te manoeuvreren, dan wel een middel om belangen en doeleinden van mensen voor wie men werkt te realiseren. Waar liggen precies de verschillen? Wat zijn de grenzen en wat is verantwoord en wat niet? Dit zijn moeilijke vragen, die aangeven dat verantwoord methodisch werken meer is dan louter het hanteren van methoden. Van belang is ook hoe iemand denkt en in de wereld staat, welke uitgangspunten en werkprincipes worden gebruikt en wat voor

ethiek en politiek iemand erop nahoudt. Dit maakt het werken met en voor mensen tot een moeilijk karwei.

Er staan veel stuurliedjes aan wal die afgeven op alles wat met sociaal-agogisch of sociaal pedagogisch werk wordt aangeduid. Maar nog steeds zijn er mensen die, onder vaak erbarmelijke omstandigheden en met veel vallen en opstaan, in deze sector werkzaam zijn of hun vrije tijd eraan opofferen.

Uit respect voor hen en in solidariteit met hen is dit boek geschreven. Het is tot stand gekomen in de onderwijspraktijk op de Hogeschool De Horst in Driebergen. Het materiaal bestond aanvankelijk uit samenvattingen van lessen voor studenten die parttimeonderwijs volgden en daarnaast actief waren in maatschappelijke ondersteuning en hulpverlening. Dit materiaal groeide uit tot een syllabus voor de lessen methodiek en vervolgens tot een boekje, dat vooral gebruikt werd binnen het parttime hoger sociaal-agogisch beroepsopleiding.

In vergelijking met de vorige twee drukken is deze derde druk geheel herzien. Het boek is aangepast aan het voltijdonderwijs en in plaats van vier delen bestaat deze uitgave uit drie delen. Deze bevatten echter meer informatie dan de vroegere delen. Elk deel bestaat niet uit drie maar uit vijf hoofdstukken, zodat het geheel op vijftien hoofdstukken komt. Achter ieder hoofdstuk staan tien oefeningen, waarmee kan worden getoetst of men de belangrijkste onderdelen van het hoofdstuk beheerst. De in totaal 150 oefeningen zijn gericht op het zich eigen maken van de stof, de wisselwerking tussen theorie en praktijk en het kunnen toepassen van de aangedragen stof in werksituaties.

Het boek is geschikt als inleiding en oriëntatie op het methodisch sociaal handelen, maar kan ook gemakkelijk als een klein handboek of eenvoudig naslagwerk in werksituaties worden gebruikt. Het oogmerk van deze inleiding is zeker niet volledigheid, maar veeleer kennismaking en het aanreiken van een kader, een verband, waarbinnen enkele belangrijke onderdelen hun plaats hebben. Het gaat vooral om de grote lijn. Zeker in een inleiding is aandacht voor het geheel meer noodzakelijk dan een verdieping in details. Wie mensen niet in het geheel ziet, ziet mensen in het geheel niet! Dat geldt met name voor methodisch werken met en voor mensen, omdat je daarbij probeert mensen op verhaal te laten komen zonder zelf je eigen verhaal kwijt te raken. Dat is een lastige onderneming, die de nodige stuurmanskunst vergt. Ik hoop dat met behulp van dit basismateriaal velen in staat zullen zijn langs menige Scylla en Charybdis te manoeuvreren.

IJsselstein, voorjaar 1996